

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. viii. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1812_189-txt-shoot-idm611.pdf (tilgået 06. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Fortale.

“**Af** Historien, siger den gæve Tyge Rothe,^{*} I Fortalen til den anden Deel af hans dyrebare Værk: om Kristendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa. kan man paa adskillige Maader gøre Labyrinth til at forvirke og forvikle Tilskueren; Man har alt for ofte saa gjort, og Virkningen har været sørgelig; thi den Bedaaede har, skøndt mod sin Villie, skøndt med Kval i Sjælen, maattet spørge, hvor hans Gud var, og ikke kunnet finde ham. Historien kan gøres til Labyrinth, den er blevet gjort dertil af Mænd, hvilke kalde sig Philosopher. Virkelighederne har Man kastet sammen, for deraf at gøre Chaos, ei et saadant, som venter paa Almagts Vink for at ordne sig, men et vedvarende, et rædsomt Chaos; thi der, hvor Haab om Bedre vandes, der begynde de rette Rædsler. Man har Intet seet, Intet villet see i Virkelighedernes Kreds, uden allene de fri Menneskers Handlinger, men disse Handlinger, just fordi de ere fri, derfor blive de saa usammenhængende, i det mindste for vort Øie, de støde paa hinanden, nedbryde hinanden; ere de *Alt*, da forsvinder Planens Eenhed, thi de Villende, de Handlende ere mange, og have hver sin Hensigt. Ere end videre de fri Handlinger *Alt*, da blive aldeles uvisse Tilfælde Aarsager og *eneste* Aarsager til de vigtigste Begivenheder, til Begivenheder, som lyksaliggjorde vor Art, eller en stor Del af samme; men ere vi ikke da paa Vraget, hvilket kun hændelsesvis førte fra Død til det faste Land, men kunde og ført paa Klippe, eller sluppet under os, og vi saa vare blevne slugte af Ve og Bølger! Jeg veed, at Mange flane hen over Historien med den derover selv henflanende Voltære, de høre tale om den Begivenhedernes Uvished, høre tale om de *smaa Aarsagers store Virkninger*, høre, at ved saadanne smaa Aarsager ere de Hovedbegivenheder frembragte, hvilke endog interessere vor Art, og uden hvilke det ei kan tænkes, ei forklares, hvorledes vi skulle være den hæderlige, den lyksalige Art, hvilken vi ere; om alt dette høre de tale og tale selv, uden at gaa vidt med Slutningerne, eller uden at vide selv, hvortil de maatte ledes, naar de blive ved at tænke, og saa holdt fast ved de af dem først antagne Ideer; her som i de mange andre Tilfælde kommer Letheden til Hjælp, og det gaar som med den Unge eller den Maanesyge, at han ei seer, ei føler, hvor høit, hvor farlig han staar, saa føles ei Svindlen, saa styrtes ikke. Men paa den anden Side, da henrives mangan Een, som kan og vil følge sine Tanker, til haarde Tvivl, til Ængstelser, til, som jeg sagde i Begyndelsen, at spørge hvor hans Gud er, og dertil, at han i den Tingenes chaotiske Sammenblanding, og den deres usikre Fremgang, ei kan finde denne Gud, eller hans Vældes, hans Godheds Fodspor, eller hans Tilsyns og Styrelses Mærker. Om jeg har været i Labyrinten med de mange Andre, om jeg der i Labyrinten har vandret ængstelig, og med beklemt Hjerte ledt efter Lys og Sandhed, det kan ei interessere Læseren, uden for saa vidt, han kan dessnarere tiltro mig at jeg kan sympathisere med redeligen Tvivlende, og jeg altsaa vil Ingens Dommer være, derimod hans med ham lidende Broder. Men dette vedkommer Læseren at vide, at jeg, uden forud antaget System og uden at hefte mig til Hypothese, har stillet mig hen iblandt Virkelighederne ivog Historiens Optog, at jeg der har skuert om mig og seet, hvad jeg er mig bevidst endnu klarligen at see: en Linie, en Kæde af store Begivenheder, alle heftede i hinanden, alle stemte til eet, alle løbende sammen for at opfylde eet; jeg seer Menneskene ved deres fri Handlinger at bryde an paa denne Kæde, at ville adskille dens Led, men den at vare ved, fremdeles seer jeg disse fri Handlinger, saadanne, som de desværre for ofte vare: daarlige, onde, bekvemme til at frembringe skadelig Virkning, og dog stemme de saa, at de fra en vis Side harmonere med den af mig erkendte Plan, og at de hjelpe til dens Udvikling. Alt dette saae jeg med aabne, vaagne Øine, og sagde til mig selv: her er Mennesket frilig handlende, men her er og den mellemkommende Gud. Den Ide skal være min Philosophie i Historien, og saa vilde jeg, at den og skulde være Andres. Fornemmelig holder jeg mig til den store Revolution med og for vor Art, som virkedes ved Kristendommens Opkomst; den seer jeg blande sig i *Alt*, skinne frem i *Alt* som en hovedstemmende Fjeder, virke stedse til Held, virke til Seier over al Modstand for de fri Mennesker. Hvorfor maa Kristendommen ei være mig den største af alle Begivenheder. Bort dog med den Smaaahed i Ideer, med den Svaghed, at fordi Kristendommen er dette nu *gamle* System, kan være Lære for ringe Almues Mand, gik igiennem mange Daarers Hænder, derfor skulde Man *ei torde være Kristen*, ei torde være det, fordi man ikke da selv udtænkte, *ei skabte*, ei viste sig synderlig, ei var original Geist! Bort med den Hjernesvaghed! Hvad kunne smaa Begivenheder veie? hvad det, om et Slag er vundet, en Erobrer faldet, en Guldmine opdaget, en Konst, en Manufaktur opfundet? Det gælder om Mennesker, om deres Fremstødelse til det Ædlere, det Blidere, det gælder om dem, forsaavidt de ere Mennesker og tænkende Væsner, men det gælder ei, om de have havt store Flaader, have vel spundet Silke og Uld, have levet kræseligen, have ydmyget medlevende Nationer, have blinket klart, og derpaa ere forsvundne. Fra Træet faldt et Æble den engelske Philosoph for Fødderne, og han gik langt med Tanken, gik ind til Naturens Hemmeligheder; mindre er jeg, end han, det veed jeg, men tænke vil jeg og tænke kan jeg. Skulde jeg da have for mig den Rad af Optog, skedte her paa Kloden, alle stemplede med eet Mærke, alle gaaende mod eet eenformigt Maal, alle virkende i det Store, virkende endogsaa til mig, og alle virkende til Held, men dem skulde jeg sammenvimænge, splitte dem fra hinanden, gøre dem smaa, miskende deres Virkninger! I Hierarkiet, for Exempel, ei finde mere end det, at en Biskop i Rom med sine Prælater bleve stolte, og at nogle Caniker kunde mæske sig; i Reformationen ei finde mere end det, at en Regent i England fik løst et forhadet Ægteskab, og at nogle Fyrster i Tydskland fik Præbender

og Klostergodser sekulariserede? O, saa stolt er jeg, at det vilde synes mig overvættets ydmygende, om jeg saae ei mere i det vidt Udstrakte, og vist lod jeg da Pennen blive hvilende, og vist formastede jeg mig da ei til at kalde mig Philosoph. Men jeg seer videre: Verden havde prøvet, havde udtømt sine Evner paa at gruble, Menneskene standse med oprørt Sjæl, føle sig at behøve Kundskab om hvad de ere; Menneskene kan ei komme til *Lys og Vished*, maatte fortvivle, maatte vende om til at tro sig og deres Ynkverdighed at være til Lyst for Guderne, Lukretses ludibria deorum, da kom Kristendommen. Vældige Magter, selv Rom, og hvilken Magt indbefatter ikke Ordet, storme imod den, der flyder Blod som Strømme, der blusse Baale Landene over, der skinner Guld og feireste Hæder for at lokke til Affald, dog bliver Man, med grækisk Vid og romersk Sjælestyrke ved Systemet fra — Gavillilæa. Det griber om sig dette System, og det skulde blive Verdens System, Bekendere arte ud, handle til at skille sig og Systemet ved Hæder, dog griber det om sig, bliver ved, skal, som sagt, blive Verdens System. Constantin gaar over fra Jupiter, veed fast ei selv hvorfor han gør det, taber derved af Ære og Yndest blandt sine stolte Romere, men ved ham bliver Systemet Roms, og det faaer Tid til at befæste sig. Folkene i Europa vaagne, bruse frem, møde Systemet, blive tæmmede, komme desforuden ud af den Røvs og Vildheds Stand, ved at fæste sig i Landene og stifte Lehne; men som haarde Krigere, trykke de Menneskene, de foragte dem, de sky Videnskabers Lys; da møder Hierark og Prælat, staaer imod, bryder Trældomsaaget, bliver Kongers Ligemand, og Vidskab udbreder sig, Systemet til Gode.”

“En historisk Theodice skulde da Bogen være efter min Hensigt og Ønske, eller, om ei meer, et Stykke af samme; stor er Ideen og udstrakt er Planen, og Modighed var det maaske, da jeg torde fatte den Hensigt. Ja, min Læser og Broder! tro mig det til, jeg besværges dig, at jeg har Tanken, at jeg sætter Ordet Theodice, hen med Hjertets fulde Ydmyghed, og med levende Følelse af Menneske-Svaghed! Ham, den evige, den ubevilligribelige, Ham der boer i Lyset, som Ingen kan komme til, Ham være Hæder og tavs Ærbødighed fra os! Som Han vil, saa forbarmer Han Sig, Han, det Væsen med utænkkelig Frihed; og hvo kan randsage, bedømme de usporlige Veie, ad hvilke han gaar! men Han forbarmer Sig, men Han vil kendes, hans Fodspor lade sig tilsyne, og hans Arms den høie Vælde føle vi. Ei vil jeg kunne vide, ei forklare, *hvorledes* Han vil, *hvorledes* Han *kan*, men *hvor* Han bliver tilsyne, der vil jeg *oplade*, oplade det vel svage, men mig af Ham givne Øie, vil skue efter Herligheden, saavidt jeg kan, og naar da Glands, eller Mørke, eller Forhæng møder, nu, da standser jeg og knæler, vist i Ydmyghed tilbedende, men og med Sjæleglæde takkende derfor, at mig vistes Nok for at vide, hvad der er bag Forhænget, som endnu er Grændsen for mit Syn, men bag hvilket Skuepladsen er, paa hvilken og jeg engang skal være til.”

Længe lod jeg Manden Rothe, den bolde, kristne Danemand tale ene, ei nænte jeg at forstyrre ham, thi han taler saa liflige Ord, og høres, desværre! kun sjelden af sine Landsmænd, enddog han taler venlig i Bog til dem alle. For en stor Deel har jeg og ladet ham udsige min Beskuelse af Hiistorien, thi vi ere Frænder i Tro og Tungemaal, jeg ærer ham, som en Fader, og i Hovedsagen ere vi saa enige, at jeg tør sige, han nu vilde selv være uenig med sin Bog, hardt overallt hvor jeg er det. Skal jeg nu efter Lighed spaa min Bog sin Skebne, da maa jeg vente, at den, mest ulæst, vorder Møl til Føde; thi saa gik det Rothes, og den var dog et Værk, isteden for at min kun er et Udkast til et saadant. Selv i dette Tilfælde vilde jeg alligevel langt heller glemmes med ham, end ihukømmes med Døgnets Afguder; thi da er jeg vis paa en bedre Udødelighed, end den tomme, hvilken Verden kan give; jeg er vis paa ogsaa at samles med ham der, hvor Krandsen, som ei kunne visne, udskiftes, hvor Navnene skrives i Bogen, som Møl ei kan æde, og hvor vi endelig glemme vort Jeg og vort Støv, for at sjunge Hans Pris, hvem Riget og Magten og Æren, Kraften og Visdommen evig tilhøre. Dog, i visse Dele ere Omstændighederne forandrede, og læst vorder efter al Rimelighed min Bog, om ei for andet, saa dog for dens bestemte Modsætning til alle Tidens Yndlingstanker. Derfor skal de staa her, Ordene af den Mand, som aldrig kaldtes Sværmer, for hvis Navn selv de Vantro hykle Ærbødighed. Vel veed jeg, at de vise Mestere, der bilde sig ind at de xere klogere end vor Herre selv, bryde sig i Grunden kun lidt om hvad Rothe tænkte og troede; men naar de vil indbilde Folk, at mit Syn i Tiderne er et Gøglespil, en Digterdrøm, eller hvad andet Spotnavn de i Forlegenhed gribe til; da skal disse den rolige, adstadige Tyges Ord pine dem, og forvilde Tankerne. Vel veed jeg, de under Skriftfortolkningen ere blevne vel øvede i at vende og dreie selv de klareste Ord; men her er hverken Varianter eller Glosser eller arabiske Synonymer, og ved intet Konstgreb lader Gud paa Dansk, som paa Græsk, sig fornedre til en blot Han. De maa da gribe deres sidste Udflugt, løfte sig fornemt paa Tæerne over Rothe, som over Profeter, Apostle og Frelseren selv, undskyldte ham med hans Tidsalders indgroede Fordomme, og takke Gud, lig deres Broder Farisæeren, at de ei ere som andre Mennesker, eller som jeg arme Tolder, der mener, at alle Syndere, saavel som jeg, trænge til Guds Naade. Sligt baade kan og vil de gøre, men et saa usselt Konstgreb kan end ikke forvilde nogen Sandhedens Ven; i deres Ivrighed har de kloge Herrer selv tørt Sminken af, og deres Oplysningsbeenrad er blevet til Latter med sine tomme Øiehuller, indfaldne Kinder og hovmodige Lader. Jeg tør da vente at Adskillige ved den sindige og forstandige xRothes Ord, lade sig bevæge til at læse hans Bog med Agtsomhed og tænke lidt alvorlig efter, om de Syn i Tiderne ogsaa kan være vort eget Opspind, eller om de ikke meget mere ere sanddru Beskuelser af hvad der i Krøniken ligger for hver Mands Øine.

At ethvert Folks Bedrift maa have været og blive en Frugt af dets Tro, vil hver Retsindig let overbevise sig om, thi det kan jo ikke nægtes, at hver Gerning, hvor lidt Man end tænker ved den, er en Følge af Menneskets *Tankegang*, men hvad bestemmer denne uden Menneskets Hovedtanke om Forholdet mellem Gud og Verden, det Synlige og Usynlige? Da vores Sjæl ogsaa hører til det Usynlige, maa vi *følgelig* vurdere det Aandelige i os efter den Pris vi i det hele sætte paa noget Aandeligt over os, og i al Fald er det Daarskab

at opoffre noget Timeligt, naar vi ikke tro noget Evigt, at indskrænke eller overvinde sig selv for Andres Skyld, naar Man ikke troer paa en høiere Eenhed, hvorfra alt det, der synes enkelt, er udgaaet, og hvis uforkrænkelige Lov det er, at Menneskene skal, til Trods for Skinnet, bevare denne Eenhed i Ideen som deres kosteligste Arvegods, det er, styres af uegenlyttig Kærlighed. Efter en saadan Betragtning vil det ikke forundre Nogen, xiiat enhver Tro paa en usynlig Guddom, hvor vildfarende denne i Øvrigt var, baade har, efter Folkets Leilighed, sat Pris paa aandelig Syssel, og virket Kærlighed; thi en saadan Tro besegler Hjertets Lov som et Guddomsbrev. At nu Kristendommen med sin opløftende Beskuelse af Mennesket som Guds Slægt, som en Skabning i hans Billede, maa, naar den troes, virke høi Ærbødighed for det Aandelige i os, følger af sig selv; at den, der erklærer Kærlighed for Lovens Fylde, ja som ei blot siger, men viser, at Gud er Kærlighed, maa virke denne hellige Følelse i alle troende Hjerter, oplade Kilden, hvorfra al Dyd udstrømmer, er ogsaa ligefrem; at den endelig, ved stadig at henpege paa det Usynlige som er evigt, giver sine Tilhængere Mod og Kraft til at opoffre alt Timeligt, kan ei heller nægtes. Hver grundig Tænkter maa da indse, at Tro er nødvendig til Videnskabeligheds Fremme, til stor Bedrift af et Folk, og til Staters Ophold, samt at kristen Tro er mest skikket til disse Øiemed; ogsaa han maa se bange ind i den rimelige Fremtid, da kristen Tro gaar til Grunde, thi at i det mindste et Folk aldrig vinder *fast* Tro paa Gud, Aandens Ypperlighed og en salig Evighed, staar klart for hans Øie i Tankens som i Begivenhedernes Kreds. Er det maaske xiiiisaadanne Betragtninger med hvilke jeg er gaaet til Krøniken, og efter hvilke jeg har malet Tidernes Lignelse, for ved jordiske Hensyn at aftvinge Folk Ærbødighed for Kristendom men? Nei visselig, alle disse Betragtninger have avlet sig selv under Krønikens Beskuelse, jeg hykler ikke Kristendom, men det gøre de, som med Vantro i Hjertet prise den fordi de indse, det var jordisk Vinding, at den, stadfæstedes i Landene. Min Tro er mig dyrebar, fordi den allene tilfredsstiller Hjertets Trang og dets dybeste Længsler, fordi den forliger mig med Gud og mig selv, og giver mig, til Trods for min Syndeskyld, Salighedens visse Haab. Min Tro er mig vis, fordi jeg, ved at eie den, har fornummet, at Jesus var Faderens Ord og Tunge, thi den Tro har udrettet, hvad Menneskeløgt er for ringe til: givet mig Had til hvad Syndigt jeg elskede høiest, givet mig Kærlighed til Aandernes Fader midt under Trængsel, Glæde midt i Bedrøvelsen, Kærlighed til mine Brødre og Frimodighed til at trodse Verden, Døden og Djævelen naar det skal gælde. Jeg troer ikke længer, blot fordi jeg klarlig skuer Sandheden af Profeternes Spaadomme og Apostlenes Vidnesbyrd, langt mindre, fordi jeg seer den ganske Krønike at stadfæste de hellige Skrifter: det vidste jeg ikke, da jeg blev Kristen. xivDet veed jeg, at Ingen som ikke *vil* tro paa Guds eenbaarne Søns Navn, kan se Livet, fordi Vreden *bliver* over ham; hvad kommer det da egentlig mig ved, hvilken Skikkelse den Tro giver det udvortes Jordliv? Gennem Trængsel bør det os at indgaa i Guds Rige, og alle de, som vil leve gudelig i Kristo Jesu, skal forfølges; om da Kristendom kuldkaster eller opreiser Stater og Troner, opliver eller bandlyser Konst og Videnskab, hvad da? Er det først urokkelig Vished i Hjertet, at Jesus udgik fra Faderen, og at Sandheds Aand hvilede over hans tro Vidner; da er det jo ogsaa vist, at hver Urt, Hans Tro og Lære oprykker, om dens Blade end skinne med Solens Glands, om den saa dufter som Nectar og Ambrosia, ikke er af Faderen, men af Verden, og lad den da i Guds Navn oprykkes, om end dens Rod var indflettet i Hjertets Rødder, som Syndens monne være!

Dette siger jeg ene og allene, fordi jeg nødig vil at Nogen skal forvirre sig selv med den daarlige Tanke, at jeg har draget og læmpet Alt efter en forudfattet Mening. Lad dem gøre det, som for at vinde en Stilstand med sig selv, Glimmer i Verden og Daarers Roes, af fordreiede eller sønderlemmede Virkeligheder sammensmede en Ring til deres Dukkeskabe, som de kalde Aandens Templer! xvEn Kristen med aabne Øine træder vist ei i deres Fodspor. Hvad Kristen var jeg, om jeg løgnagtig vilde fremstille hvad der var min Tro fiendsk, som dens Frugt? Hvor var min Tro, om jeg daarlig mente, at Han, som har Menneskenes Hjerter og Tidernes Tømme i sin Haand, skulde behøve, eller Sandhedens Gud skulde forlange mine Løgne til sit Ords Stadfæstelse og sit Riges Udbredelse? Hvor blind maatte jeg ikke have vandret igennem Tiderne, hvis jeg ei havde seet, hvad Gavn Klippeborgen havde af de møre Støtter, hvormed Kirkefædre og Munke, Boglærde og Grublere mangengang belemrede den, af de favre Billeder, hvormed den skjultes til Øienslyst, af de Skjalde, der fyldte den med indbildte Himmeltoner! Desuden, veed jeg det ikke, at Ingen kommer til Jesum, uden Faderen faaer draget ham, og Ingen kalde paa ham som Herre, uden ved den Hellig Aand; at Vantroen ligesom Troen haver sit Sæde i Hjertet, og at derfor de, som ei vil høre Moses og Profeterne, tro ikke heller, om saa den ganske hensovne Tid opstod fra de Døde og vidnede om Kristus!

Er det derimod Sandhed, at ei allene al sand Dyd i Landene, hvor Kristus nævnedes, gennem atten Aarhundreder udgik fra Troen paa den Korsfæstede, men at Aanden indsov og vaagnede, Krafxviten ødtes og fornyedes, Stater faldt og opstode med den, da bør det siges lydelig, for at beskæmme de daarlige Menneskers Vanvittighed, som tør sige, at Man kan være vantro, ja Kristi og Korssets Fiende, og ligefuldt være Dyds og Videnskabs, Næstens og Fædrenelandets trofaste Ven; det bør siges for at vække dem til Eftertanke, der ei ere onde, men have ladet sig forføre ved søde og smigrende Ord, og ved at agte paa de Levninger af Adel, af Kraft og sømmelig Adfærd, der end lade sig tilsyne hos de rette Kristnes Børn i adskillige Led. Er det ydermere sandt, at Krøniken bærer de mest uforkastelige Vidnesbyrd om Kristendommens vidunderlige Oprindelse, og om det bestandige Underværk ved hvilket denne hellige Tro har fremkæmpet og genfødt sig selv, da bør det udsiges med jublende Tunge, til Pris for den evige Konge, til Skræk og Advarsel for Alle som den hade og foragte, men meer til dens Venners Bekræftelse og Fryd. Er der nemlig en Gud, da maa Hans Forsyns Spor og være i Tiden, udgik Jesus fra Faderen i Tidens Fylde, da maa de forrige Tider henvise til ham; har Han sagt, at Helvedes Størke skal aldrig betvinge Hans Kirke, da maa Hans Herreskjold og have hvælv sig over den siden Hans Hjemgang til Faderens Høre. Salige ere de,

xviiSom ikke se og dog tro, det er Frelserens Ord til dem, der med Hænder vil føle Hans Døds og Forklarelses Mærker, mange Tusinder ere og salig hensovne i Troen paa Guds Forsyn og Kristi Regering, uden at have seet de store og straalende Mærker som betegnede Herrens usporlige Veie over Tidernes Bølger; at de ere selv der, hvor Øiet ingen opdager, det maa vi tro, men hvor de sees, ere de som hellige Engle, der til vor Gammens udsjunge: her er den Eviges Finger. Saadant behøve vi høilig, thi skrøbelig i Troen ere vi Alle, om end mere og mindre, saalænge vi vandre i disse Tvivlens og Stridens Egne. De hensovne Fædre saae i deres eget og overalt i det enkelte Menneskes Liv mangt et Vidnesbyrd om Gud, som vi overse, ja med hvilke den Ondes Børn have spottet saalænge, at de stærke kun Faa; de Gamle glædedes og ved mangt et Syn, som tykkes os Indbildning, fordi det kun var for dem. Mørkets Aand har i de sidste Tider faderlig og rundelig udstyret sine Børn og Apostle med gloende og giftige Pile; skulde Lysenes Fader vel slumre, eller glemme sine troende Børn? Nei, før, siger Skriften, skal Moderen glemme sin diende Spæde; bedre Rustning end Retfærdigheds Pandser og Sandhedens Belte, Troens Skjold og Aandens Sværd og Haabets Hielm, disse vel gamle, xviiiMen dog uopslidelige Vaaben, kan Han ikke give; men naar de ydmyge Bønner, troende Hjerters visse og hurtige Bud, stædes for Hans Trone, da snører Han Rustningen med fastere Baand, da kvæger Han Hjertets udtørrede Jord med nyfalden Dug, saa Kraftens og Modets henvisnende Urter igen kan opblomstre. Saaledes haver den kærlige Fader nu skænket os til Skjolderemmer og Pandseringe stærke og skinnende Led af den Kæde, hvormed Han sammenlænkede Tiderne, Tidens Ørk har han overskjult med lifligt og stærkende Manna, at vi ei skulle forsmægte, medens vi fremstride os til det forjættede Land. Ja, Han haver skænket os den Davidsnøgel, som oplader Dørren, Ingen mer kan tillukke: den hemmelige Dør til Krønikens Helligdom. I dens Forgaard vrimle Skyggerne af de henfarne Slægter i unævneligt Tal, de blandes og bløde, juble og hyle, bruse og daane, blinke og blegne, sysle og svinde, uden at det mærkes hvordan og hvorfor? Alt synes at tumle sig forvirret efter daarlige Indfald og Tilfældets Luner. Indkige vi derimod i Helligdommen, da se vi Aanderne sagtelig fremskride, glædes i Lyset eller regne og sysle i Mørket, medens Udfaldet staar skrevet bag dem paa den hellige Mur med hemmelige Stave. Vi høre og forstaa den Guddomsrøst, der toner xixfra Hvælvingen: hvorfor fnyse Hedningerne, og hvi grunde Folkene paa Forfængelighed? hvi raadslaa de tilhobe mod Herren og Hans Salvede?

For at gøre det som i Hans mægtige Raad er betænkt at maatte ske.

Han som boer i Himlen, leer, og Herren haver dem til Spot, Han skal tale til dem i sin Vrede og forfærde dem i sin Nidkærlighed, sigende: Jeg, Jeg haver dog salvet min Konge over Sion, mit hellige Bjerg.

Og nu, vorder kloge, I Konger! lader eder lære, I Jorderigs Herrer! kysser Sønnen, saa Han ei bliver vred, og I omkomme paa Veien, naar Hans Vrede om en liden Stund opblusser. Salige ere de, som forlade sig paa Ham!!

Saa frimodig jeg imidlertid her fremtræder, fordi jeg veed, det er Sandhed jeg fornemmelig haver at føre, saa gladelig jeg fremtræder i det visse Haab, at mine Ord under Hans Velsignelse, i hvis Navn og ved hvis Bistand de udgaa, skulle glæde og stærke Nogle, om de end fortørne og forbitte Mange; maa jeg dog bekende, at jeg med en vis Frygt fremtræder dennesinde. Ukyndig er jeg ikke i Krøniken, men hvo kan med sagte Skridt sin ganske Livstid, end sige i nogle Aar, gennemvandre Almindingen med sin uhyre Vidde? Var jeg xxblevet ved mit første Forsæt, som jeg blev derved hardtad lige til Reformationen, kun at give en forstaaelig kort Udsigt over de almindelige Begivenheder, med Vink om deres indvortes Sammenhæng, da havde jeg vel været Arbeidet nogenlunde voxen, havde leveret en passelig Ledetraad til historisk Undervisning efter et Kaart som Strasses Strom der Zeit, og vilde maaske høstet ligesaamegen Roes, som jeg nu maa vente Daddel og Vrede. Men alt som jeg nærmede mig Luther, blev det Trang for mig, at vise hvad Gud udrettede ved Ham, Hvad vi have forloret i Tidens Strøm, hvordan det gik til Grunde, og hvad vi kan love os af Fremtiden. Ogsaa dette havde ladet sig udsige med faa Ord, men kun indlysende for saare Faa, og kun til Spot for de Fleste. Jeg maatte da vove mig ind i Tidsrummets Irgange, uagtet jeg forudsaae at Feiltrin vare uundgaaelige. Det ere de for Enhver, thi Eet er det at kunne spore Rygmarven i Tidens Kæmpelegeme, og af Mundens Tale at vurdere Hjertets Overflødighed, et Andet er at forfølge Nerven og Sener og Aarer fra Rod og Kilde til Ende og Udløb, at belure Hjertet i sine Slag, og Hjer nen i al sin Bestilling, det kan ingen Dødelig, men det maatte Man, for i det Enkelte at gaae frem med visse Trin og opdage de fine xxiOvergange. Meget lader sig ved Tro, Kundskab, Flid, og fremfor alt ved Guds Bistand gøre; thi ogsaa Fortiden har et synligt Ansigt, hvori Aand og Hjer te speile sig, hvis Træk kan forfølges og aabenbare mange hemmelige Raad; men hertil udkræves flere Aar og Øine, end een Tidsalder, end sige een Mand har i Eie. Lægger jeg nu til, at jeg ei nær har den udbredte og grundige Kundskab, som jeg kunde havt, hvis Meget ei før havde syntes ubetydeligt og unødvendigt at vide, som jeg nu seer at være saare vigtigt, samt, at jeg har skrevet om dette Tidsrum langt fra Bogsamlinger og med maadelige Hjælpemidler; da vil ingen Retsindig kræve selv den Grad af Fuldendthed jeg under andre Omstændigheder kunde givet Arbeidet. Enhver Rettelse, enhver Indsigelse af kyndige Mænd, skal da være mig velkommen; thi kun Sandhed er mit Hjertes Begæring, og jeg veed, at Menneskers Paafund, var det end nok saa kløgtigt, er kun Daarlighed mod Guds vise Raad. Mener Man derimod, at jeg med Hensyn paa mine Kræfter og øvrige Vilkaar skulde reent ladet Arbeidet fare, da staar jeg igen rolig og frimodig, thi jeg veed, at meget Rigtigt og Gavnligt er sagt; at jeg har udtrykt mig med Varsomhed, hvor jeg ei vidste ret Besked, og at selv mine Feiltagelser ofte maatte ske, før det xxiiSande kunde komme for Lyset. Det skal heller Ingen sige mig paa, at nogen Virkelighed er blevet fordreiet eller fortiet, fordi den modsagde min Tro, snarere lagde jeg mangengang Tømme paa mig selv, for

ikke at give denne Arbeidets Deel en i Forhold uhyre Vidtløftighed. Den er endda blevet stor nok, men Man kan jo anse Bogen for en Udsigt over det lutherske Tidsrum, med en kort Indledning om de forrige Aldre. Værre er det vel, at det nok her er gaaet mig som Romeren melder:

Brevis esse laboro, obscurus fio.

Mangt et Ord og mangan Hentydning ere, som de staa, kun forstaaelige for de Kyndigere; men de staa ogsaa ene for dem, de kunde været udeladte, men naar mig tyktes de kunde lede til Noget, satte jeg dem, fordi jo ikkun Gud veed, om jeg tiere skal tale offentlig om Krøniken. Til Slutning havde jeg tænkt, at give en Udsigt over de nu navnkundige Folks Liv i andre Verdensdele og over Jødernes Historie siden Kristi Tid; jeg undlod derfor paa ret passelige Steder at tale om disse Ting, men jeg betænkte mig for silde, og det var ei saa liden en Feil. Jeg mærkede, at Tid og Stilling ei tillode det vidtløftige og møjsommelige Arbeide, som udkrævedes for at give en nogenlunde klar og lærerig xxiii Fremstilling, og jeg blev saa fordybet i Fædrelandets Beskuelse, at jeg selv om det ei sagde nær Alt hvad jeg havde isinde; mindre kunde jeg faae Øiet bort fra Norrigs gode Varsel, for at se heel andre Tegn paa hin Side Havene. At jeg ei har talt om Indien med sit døde Sanskrit og sine visne Braminer, siger ikke stort, thi det Mærkelige fra Ganges til hører den ældre Krønike, uden at den endnu lovlige har tilegnet sig det; heller vilde jeg sagt Noget om Oldingen Kina, der af Jordkræft fik en sørgelig Helsot, men helst om Jesuiterne her, og de danske Præster hist, der ei for Intet stævnede til Asien. Om Mahomed's nedgaaende Maane og Ulvene som vil sluge den, da den har udskinnet i Natten og Morgenrøden stunder til, lod sig vist nok Meget sige, saavel som om Nordamerika med dets Aviser og aandelige gule Feber, om Sydamerika med sine underlige Fødselsveer, og Domingos Negerspir der peger mod Afrika; men om ti Aar kan det siges meget bedre. Mest angre det mig, at have tiet med Jøderne, denne sande Jerusalems Skomager, der aldrig kan dø, men maa vanke Verden om i Foragt og vidne om Kristus, til Han kommer. Mangt et nødtørftigt Ord og værdt at betænke, kunde og burde siges om den himmelvide Forskel mellem dette Folks gamle og ny Bøger, og xxiv Mange maatte vel studse, naar Man spurgte, hvi 1800 Aars Trængsel ei har kunnet fremlokke eller fremtvinge et saadant Ventekvad om Messias, som jo Profeternes skal være. Dog nei, studse vilde de ikke, men spørge fornemt, hvor Profetskolerne og den for Geniet nødvendige Opmuntring, *det er* Bifald, Skænk og Hæder i den Tid vare at finde? At selv vor oplyste Tid ei endnu har opfundet den rare Konst at optugte eller opkæle Folk til Poeter, at David bag Faarene ei havde synderlig saadan Lærdom og Opmuntring, at de fleste Profeter kun fik maadelig Brageløn, dette som saameget Andet siger Intet, thi hvem kan i al Fald forklare alle *Tilfælde*? Den vigtigste Grund til min Taushed var, at jeg forgæves ledte efter en nogenlunde fuldstændig Udsigt over Folkets aandelige Idræt, og de to adskillige Slægters Vandring. Sanke lader en saadan sig vel, men nu og her var det mig umuligt. Føier Gud Omstændighederne derefter, skal jeg med Hans Hjælp indhente dette og meget mere hidtil forsømt, hvis ikke, saa ske hans Villie, thi det er den bedste, og hvad der efter den skal udrettes ved mig, bliver det nok.

Endelig ere vel to Ting ei afveien at melde: først maa Man ingenlunde blande mine omtvistelige Meninger om Vigtigheden af Mænds og Folxxvkefærds Herkomst, eller om den menneskelige Aands Yttringer efter visse aabenbare Love, med mine Udsagn om Forsyn, Tro og Kristendom; for mig ere hine Meninger afgjort Sandhed, men de trænge til Beviser, der ei her kan føres, ved Anvendelse paa det Enkelte, kan der lettelig gives dem et latterligt Udseende, og jeg vilde før aldrig have yttret dem, end at de skulde vække Fordom mod hine aabenbare Sandheder. Dog det kan de efter disse Ord ikke hos nogen Sandhedsven, og Andre bryder jeg mig ikke om. Det er mit første og sidste Ord: jeg vil gerne lade mig kalde en Løgner, thi det er hvert Menneske ogsaa mod sin Villie, men Gud er sanddru, og hvor mine Ord bekræfte det, der er jeg ingen Løgner.

Det Andet er, at Rothe ei har været min Læremester; det kan maaske være baade behageligt og gavnligt at vide for dem, som se vor Enighed i saa mange Dele, og vil tro mig paa mit Ord. Det kan de imidlertid dristig, thi her kunde jeg ikke lyve, uden at rødme for mine Venner, som ikke var Umagen værd, aldenstund jeg istedenfor ham, der nu er mig en kær Læremester, vil nævne Andre, og ei selv beholde den Ære, kun Faa misunde mig. Steffens var det, som først gjorde mig opmærksom paa, at Historien havde Noget at betyde. Jeg troede ikke et Ord af hvad han sagde, ja jeg lo kæk, men xxvilde om Tidernes Sammenhæng og Kristus i deres Middelpunkt var dog kommet i min Sjæl, og den blev oplivet, da jeg efter Aars Forløb fandt lignende Tanker hos den mig saa kære Schiller. Ved min Hjemgang til Kristendommen og det gamle Norden, tabte jeg Verdenskrøniken hardtad ganske af Syne, men just da forberededes jeg til at betragte den fra et høiere Stade. Jeg maatte for Brødets Skyld undervise i Historien, og det var mig ret kært at drives tilbage til min kære Krønike. Hos den i det Legemlige mageløs klarøiede, og selv i det Aandelige halvseende Heeren, lærte jeg at se mig om. Han og Myller gave mig Mod til at stadfæstes i den Beskuelse af Middelalderen, som maa paatvinge sig hver vaagen, fordomsfri Grandsker; af Creuzer lærte jeg vist Adskilligt, skøndt jeg ei ret kan sige hvad, men hos Sismondi lærte jeg hvad der bør nævnes historisk Konst, thi det er visselig en Konst at tie og lade de Hensovne selv tale og færdes livlig. Heraf seer Man iblandt Andet, at jeg har ingen Skam af mine Læremestere, om de end have lidt af mig, som de visselig har, men det er ikke saameget min, som Guds Skyld, som imidlertid var min ypperste Læremester, og naar Han kun ikke har formegen Skam af mig, da faaer det være det Samme med de Andre. Saaledes gik det til, at jeg mødtes med den gæve Tyge, thi vi xxviidreves begge af den samme Aand, derfor maatte vi mødes, og derfor se vi Gud overalt, istedenfor at vore selvkloge Medlevende finde ham ingensteds; han maa hverken være i Himlen eller paa Jorden, hverken i Rummet eller i Tiden, der vil de raade ene, og fordi de ikke kan komme til Hans forborgne Lys, maa Han

ikke heller komme til dem. En Mand af et andet Slags end baade disse og Rothe, mødte jeg samme Tid, just da jeg stod hos Luther, det var Friderich Schlegel. Vi sagde venlig Goddag, men i Vittenberg maatte jeg bedrøvet sige ham Farvel; jeg gik med Luther, han gik fra ham med daarlige Ukvemsord, for at bekrandse Karl den Femte og jeg veed ikke længer hvem flere af dem, der vare kloge paa Verdens Vis, lode Almuen tro, hvad Paven vilde, og misbrugte baade Sjæle og Legemer til jordiske Øiemeed. Een Ting har jeg dog denne klarøiede, men i Pantheismen hildede Mand at takke for, thi han vakte min Opmærksomhed, paa Grundforskellen mellem Lutheraner og Calvinister.

Saadan Tale om Medlevende, især i Tydskland og Danmark, vil vel allermest forbittre, ja Man kunde vel faae isinde at adle min ringe Bog til en Paskvil, men det faaer saa være i Guds Navn, jeg kan ikke Andet. Ingen skal med Ret kunne sige, at jeg har læmpet min Tale efter mine personlige Forhold: jeg har om de nærværende som om xxviiiide forbigangne Mænd og Tider udsagt Bibelens Dom, med den maa de gaa i Rette, om de kan stampe imod Braadden. Man raader altid fra at skrive sin Tids Historie, og dog er det den eneste Man kan skrive nogenlunde fuldstændig, dog er det vore Medlevende vi i al Skrift nærmest maa have for Øie, og skal Noget frelse Tidsalderen, maa det være Synet af dens eget Billede. Farligt er det, naar Man vil have Verdens Venskab og frygter for dem, der ei kan slaa Sjælen ihjel; men et Venskab, som er Guds Fiendskab, vil jeg ikke eie, og Frygten aflægger jeg ved Guds Naade daglig. Selv af Retsindige kan min Adfærd miskendes, men dem beder jeg, som Skriften byder: dømm ikke efter Skinnet, og dømm Intet for tidlig førend Herren kommer, som skal føre til Lyset, hvad som er skjult i Mørket, og aabenbare Hjerternes Raad ! Til Kristi Fiender siger jeg: Herren er min Hjelper, jeg vil ikke frygte, hvad kan et *Menneske* gøre mig? Til mit Fædreneland siger jeg med Vemod: o, gid du dog vidste, endog paa denne Dag, hvad som tjener til din Fred; men nu er det skjult for dine Øine, thi du sover; vaagn op, at Kristus kan lyse for dig!!

Udbye Præstegaard.
Tiende Søndag efter Trefoldighed 1812.